

Ongedwongen kruisbestuiving in mensenkorf Rotterdam

Er valt veel te leren van bijen

Op een vroege ochtend, alweer jaren geleden, ben ik met snorkel en zwemvliezen in de Golf van Aqaba afgedaald. Ik zwom dieper dan de snorkel toeliet. Op goed moment ontdekte ik hoe zich op een kleine rots een compleet ecosysteem had vastgehecht. Hoe anemonen om een plekje vochten en hoe drie hooiwagenkrabben zich aan de voorzijde hadden ingegraven. Aan de zijkant was een paartje kliplipvissen een nestje aan het bouwen, met daaromheen poliepen en brandkoralen die feestelijke behangen bleken met een witte streng naaktslakeitjes. Aan de achterkant van de rots, waar de anemonen half over het zand hingen, had zich een koraalduivel verstopt met op zijn kop een steurgarnaal dat kalm zijn schaarje zat te poetsen. Elke rots was een miniatuurtuintje, een wereld op zich – en er lagen er honderden! Tussen de rotsen verpoosden de grote bewoners; de heremietkreeften, de pitvissen, bodemgrondels, slibanemonen, schelpkokerwormen. Wat een wonderlijke biotoop! Telkens zwom ik omhoog, hapte naar adem, en dook weer onder. Ik kon er geen genoeg van krijgen. De hele dag heb ik ge-diep-snorkeld, met gevaar voor eigen leven, maar dat deerde niet.

Hoe komt het dat we de natuur zo mooi en overweldigend vinden? Waarom verbluft zij ons altijd zo? Ga maar na: wanneer u oog in oog staat met een berglandschap of door een besneeuwd naaldbomenbos wandelt of vanaf een hoge rotspartij naar de schuimende zeegolven tuurt of naar de sterrenhemel blikt, of zelfs maar een klein visje bestudeert, denkt u dan ooit: wat lelijk? Vast niet. Iedereen, jong, oud, man, vrouw, Westers of Oosters, iedereen die de natuur in zijn volle glorie gadeslaat raakt direct in haar greep. Wat magnifiek! En wanneer we iets als 'lelijk', 'stom' of 'mislukt' bestempelen, betreft het vaak een object wat ontsproten is uit mensenhanden en mensenhersen; een auto, een gebouw, een plein, een schilderij.

Toen ik bestuurskunde studeerde aan de Erasmus Universiteit werd ik overstelpt met synoptisch-rationele ontwerpen die mij inzicht moesten verschaffen in de ordening van stad en land. Er passeerden tientallen bestuursmodellen over hoe een organisatie het beste (lees: efficiënt en doeltreffend) ingericht en bestierd kon worden. Het ging dan over beleidsanalyses, conflictmanagement, participatiedimensies, monisme, dualisme, centralisatie, pluriformiteit. Stuk voor stuk abstracte concepten, gelardeerd met contingentietheorieën over delegeren, invloedstructuren, communicatielijnen, fusiebeheer, et cetera – dit alles om een beheersbare sociale eenheid te creëren. Abstracte materie dus (die in de praktijk vaak niet eens blijkt te werken), ontwikkeld door knappe koppen – maar geen van deze knappe koppen wist aan te sluiten bij het simpele inzicht dat 'organische harmonie' de basis is van elke soepel draaiend systeem.

In de natuur is de bijenkorf hét toonbeeld van organische harmonie. De Chinezen en Egyptenaren wisten het al. En Vergilius bezong het in zijn gedichten: "Hier ligt te kijk, een kleine wereld en haar wonderen; aanvoerders, onversaagd, een ganse staat – zijn volken, zijn levenswijze, driften en strijd wil ik ontvouwen."ⁱ Al in het Paleolithicum (circa tienduizend jaar geleden), dus nog vóór de mens ontdekte hoe hij melk en brood moest maken, nog vóór hij ook maar één dier domesticeerde, vond hij in rotsen en holle boomstammen het zoete, vloeibare goud. Honing is scheikundig nog steeds een raadsel en de honingbij blijkt te beschikken over een diepe wijsheid. Zo wisten miljoenen jaren vóór Galilei en Copernicus de bijen al dat de aarde om de zon draait en niet andersom.

Sinds ik mijn eerste bijenvolkje kreeg, kon ik met eigen ogen zien hoe de bijengemeenschap een uitstekend model kan zijn voor de menselijke samenleving. Ik ben niet de eerste. Aristoteles en Plato wisten het al, Seneca en Tolstoj, maar ook onze Erasmus. Misschien is de bijenkorf wel de oudste van alle sociale utopieën en lijkt zij in veel opzichten op een moderne stad. Een razend drukke metropool. Je vindt er tientallen duizenden arbeiders, zusters en broeders, die ijverig aan iets nuttigs werken, ten gunste van het algemeen belang, zonder dat sprake is van dwang, onderwerping of geweld. Ze leven allen gelukkig en harmonieus met elkaar. De bijenkorf, met zijn lieflijke gezoem, adelt het leven van de arbeider, laat het glanzen als goud - in plaats van het griezelig te maken.

“De bijenkorf is misschien wel de oudste van alle sociale utopieën”

Rotterdam kun je beschouwen als een soort bijenkorf. Een mensenkorf. Maar helaas blijkt deze mensenkorf verre van volmaakt. Je hoeft maar een paar dagen door de Maasstad-korf te wandelen en je ziet en voelt dat de 'organische harmonie' ver te zoeken is. Veel zaken zijn uit balans. Zeker, er is

vertier, er is ijver, er is dynamiek, maar er heerst ook veel grimmigheid, intimidatie, onvrede, chagrijn, irritatie, agressie, ledigheid, verspilling. En juist deze 'kwade sferen' en 'negatieve energieën' lijken de afgelopen jaren alleen maar te zijn toegenomen. Zo krioelt het van de boze druktemakers. Afzonderlijke subvolkjes die zich storen aan andere subvolkjes; subvolkjes die op het 'eigene' hameren en die zich steeds grimmiger zijn gaan bemoeien met andermans levensstijl en zienswijze.

“In de Maasstad-korf is organische harmonie ver te zoeken”

Zulk gedrag zul je nooit aantreffen in een bijenkorf. Bijenrassen kruisen moeiteloos met elkaar. Daaruit ontstaan nog betere rassen. Rassen met een hogere arbeidsethos, rassen die beter bestand zijn tegen parasieten en wintervorst, rassen die nectarrijke bloemen sneller herkennen, rassen die bedreven zijn in het overleven te midden van alle dreigingen en milieugevaren. Akkoord, bijen zijn geen mensen, maar mensen zijn wel dieren. Er is verwantschap op vele vlakken. Wist u bijvoorbeeld dat de zeshoekige celstructuur van de honingraat terugkomt in de zeshoekige celstructuur van een mensenbot? En wist u dat de knapste koppen van TU Delft het erover eens zijn dat de zeshoekige celstructuur het beste, sterkste en meest efficiënte bouwtechnische ontwerp is? Wie een bijenkorf bestudeert zal ontdekken dat bijen zich niets aantrekken van andere ingezetenen. Dat wil zeggen: ze koesteren een fundamentele onverschilligheid naar elkaar toe. Ze kruipen over elkaars koppen en schouders zonder enige irritatie, attentie of bekommernis. Niet uit gebrek aan interesse of aan betrokkenheid, maar uit een diepgeworteld respect voor ieders individualiteit en eigenaardigheid. Elke bij gaat z'n eigen gang, doet waar ie zin in heeft, rust uit, drinkt water, haalt nectar, verzamelt stuifmeel, verkent de omgeving, voedt de larfjes, poets de celletjes schoon. Uit al die ongedwongenheid ontstaat een heel natuurlijke eenheid. Niet één bij acht zijn smaak en maniertjes superieur aan de ander. Niet een bij legt de ander iets op. Niet een bij zegt tegen de ander: jij moet doen zoals ik doe. Jij moet je kleden zoals ik me kleed. Jij moet de bloemen bestuiven die ik bestuif, jij moet poepen waar ik poep. Het enige wat elke bij van de anderen verwacht is dat niets van hun gedragingen indruist tegen het hogere belang: het binnenhalen van honing en het zorg dragen voor het nageslacht. Wie zijn duit doet in het zakje van de bijenhuishouding, mag doen en laten zoals het hem belieft.

“Wie een duit in het zakje doet, mag doen en laten zoals het hem blijft”

Hoe anders gaat dat in de Rotterdamse bijenkorf. Daar worden vanuit het hoogste gezag en bewind woorden uitgesproken en objecten gecreëerd die eerder een wig drijven tussen de subvolkjes dan dat ze zorgen voor eenheid en eendracht. Zoals op het terrein van voedselvoorziening en consumptie – denk aan de Markthal. Dit kolossale spiegelcomplex staat centraal in de korf en is gebracht als iets voor het hele volk, maar het blijkt een luxeoord voor uitsluitend de welgestelde elite; de gewone huisbij wordt buitengesloten. De eerste barsten in de harmonie vertonen zich reeds: gemopper en gapende leegstand. Of kijk naar huisvesting – hét fundament van elke bijenkorf. Het bewind van de Rotterdamse bijenkorf besloot dat 20.000 goedkope woningen moeten worden gesloopt om plaats te maken voor dure woningen. Opnieuw wordt hier een wig gedreven tussen de welgestelde klasse en de gewone huisbij, die het al zo moeilijk heeft in deze prijzige tijden. 'De negatieve energie' die dit decreet opwekt zal nog lang nazoemen. De rekening volgt later. Hoe anders werkt het huisvestingsbeleid in een echte bijenkorf? Die is gegrond op gelijkheid en consensus. Behalve die van de koningin is elke cel exact hetzelfde, in zowel ruimtelijk als materieel opzicht. Elke bij kan de cel bewonen die hem of haar zint. Alle cellen zijn gelijkwaardig, er is geen onderscheid naar stand, rang of ras. Dat is de bodem waarop een humane democratie kan gedijen.

“Voor het buitensluiten van de gewone huisbij volgt de rekening later”

Voorts, de dood; het meest absolute en meest ingrijpende in elk leven op deze planeet. Als in een bijenkorf doden vallen volgt een soort rouwdienst. Deze condoleance is zonder aanzien des diers – elke honingbij is letterlijk kleurenblind. De protocollen voor de condoleance in een bijenkorf gelden voor alle volkeren en rassen. De lijkbezorgers onder de huisbijen slepen de doden eerbiedig naar buiten en begraven ze diep in het gras. Maar wat doet het Rotterdamse bewind als er onschuldige doden (als gevolg van terrorisme) vallen? Dan toont het middels een halfstok vlag medeleven met het ene volk en laat ditzelfde protocol na voor het andere volk. Ook konden we recent zien hoe de vrijheid van mening selectief werd toegepast door een minister van een bevriende natie het spreken onmogelijk te maken.

Iets ongekenks. Iets wat tegen alle conventies in gaat en hoogstwaarschijnlijk zal leiden tot een berisping door het Europees Hof. Het Rotterdamse bestuur opereert selectief. Deze dubbele maat zet de hakbij aan de wortels van vreedzame co-existentie. En belet daarmee een harmonieuze toekomst.

In het kort: de ware bijenkorf bestaat uit staatslieden, de Rotterdamse mensenkorf wemelt vooral van politici. Politici denken aan hun volgende baan en de volgende verkiezingen, staatslieden denken aan de volgende generatie.

“Elke honingbij is letterlijk kleurenblind”

APPENDIX - Een drietal verbeterpunten:

1. Als een bijenvolk iets afbreekt (zoals een stuk raat) doet het dat met een goede reden; bijvoorbeeld vanwege de aanwezigheid van schimmel en parasieten. Maar alles wat bijen slopen, vervangen ze door nieuw ongeschonden materiaal. Het Rotterdamse bestuur zou na de sloop van 20.000 oude, goedkope woningen moeten nadenken over de bouw van evenzoveel nieuwe, goedkope woningen. Je kunt niet zomaar een deel van je volk op deze manier ‘wegjagen’.
2. Als bijen van het ene volk aankloppen bij het andere volk, zijn ze welkom, mits ze wat honing en stuifmeel aandragen. Zo ontstaat vermenging, zo ontstaan sterkere volken die beter bestand zijn tegen rampen en ziekten. Bijen leren van elkaar als het gaat om coördinatie, bouwdrift, huishouding. Rotterdam ziet nieuwkomers te veel als last en dreiging en te weinig als potentie en verrijking. De inburgeringscursussen mogen daarom meer gericht zijn op deze twee vragen: wat heb jij als nieuwkomer in te brengen waar Rotterdam van kan profiteren? Wat kunnen we van jou leren? Voor leerzame en inspirerende concepten van deze ‘zielige mensen’ is nochtans te weinig oog. Honger is een uitstekende reden om een lid van een ander volk toe te laten. Dat voedt de moraal. Rotterdam (het Westen) heeft meer materie (geld) dan Afrika, maar Afrika heeft meer geest en spiritualiteit (onstoffelijk). Deze twee waarden horen in balans te zijn en mogen meer tot uitdrukking komen in beleid en huisvesting van nieuwkomers.
3. Het genie Einstein zou hebben gezegd: ‘Als de bijen sterven, volgt de mensheid 4 jaar later’. Mensen zijn sterk van bijen afhankelijk, veel meer dan we weten. Het is niet alleen de honing. Zonder bijen (maar ook hommels en vlinders) zou de groente- en fruitafdeling van de supermarkten akelig leeg staan. Vijftig procent van ons voedsel is afhankelijk van deze slimme bestuivers. Er zijn tal van voorbeelden (vooral in het buitenland) waarbij samenwerking van particulieren, bedrijven en overheid ervoor zorgde dat langs spoor, weg en water fantastische, voedzame bijenweides verschenen. Rotterdam zou een geweldige voorbeeldrol kunnen spelen door een nieuw, bijvriendelijk zaai-beleid in te voeren, door nectarrijke bloemen te laten zaaien én beheren in al het stadsgroen. Tegelijk zou Rotterdam meer energie en geld kunnen stoppen in het stimuleren van wat heet ‘Urban Beekeeping’ door in alle parken en op alle grote platte (bedrijfs)daken een paar bijenkasten te plaatsen. Genoeg imkers in regio Rijnmond die hier warm voor lopen. De toekomst van de bij ligt namelijk in de stad en niet meer op het platteland (met zijn tekort aan biodiversiteit). Dit alles zal aan het uiterlijke stadsbeeld een mooier en bloemiger aanzien geven. Het is wetenschappelijk vastgesteld dat de mens blij, vrolijk en vreedzaam gestemd wordt bij de aanblik van bloemen, fladderende vlinders en zoemende bijen & hommels. Rotterdam Bijenstad maakt van Rotterdam een minder chagrijnige stad!

Mohammed Benzakour, *socioloog/bestuurskundige, schrijver, imker.*

ⁱ Uit *Het Boerenbedrijf*, een vertaling van de *Georgica* door Ida Gerhardt, 1949.